

Василь Страшевич

На вістрі життя

нарис

м. Черкаси
2011

На честь 90-річчя від дня народження
Кагана Левка Рафаїловича –
Солдата, Вчителя, Спортсмена
п р и с в я ч у ю

Автор

Воєнні шляхи гвардійця

... Вітер з ріки повіяв прохолодою.

Гвардії старший лейтенант Каган, двадцятидворічний молодик, зняв пілотку і підставив обличчя назустріч осінньому вітерцю, який куйовдив волосся, приємно обвівав. Жовтнєве сонечко пригрівало, довелося розстібнути шинель. Комбат оглянув своє нехитре господарство, що складалося з чотирьох 37 мм автоматичних зенітних гармат і їх обслуги, що причаїлася впродовж ріки під старими вербами, а гармаші припали біля зеніток в бойовій готовності, готові в любу мить випустити порції дошкульних смертоносних снарядів по ворожих літаках. Фашистські штурмовики – „юнкерси” – часто з’являлися зненацька, заходили на бомбардування наплавного мосту, по якому йшли йшли на правий берег радянські війська. Ось в ці хвилини й підстерігали їх зенітники.

Осінній повноводний Дніпро спокійно котив свої води, піднімаючи лише пінявисті буруни біля притоплених прибережних кущів, та з силою бив у наплавний міст, згинаючи його лукою посередині, де якорі ледве стримували стрімку ходу фарватерної течії.

Чекаючи черги на переправу своїх зеніток через Дніпро та зміну позиції на правому березі, гвардії старший лейтенант Каган присів на обрубок деревини, залишений саперами під час спорудження наплавного мосту, і дивився на ріку. Вона ніби спонукала до спогадів.

Навкруги панував наступальний запал наших військ, як це завжди буває після успішно закінченої бойової операції. Щойно, після важких боїв, військами II Українського фронту був звільнений Дніпропетровськ. Ворогові не допоміг і „східний вал”, який він обладнав впродовж Дніпра, намагаючись укритися за ним, перепочити, переформуватися, організувати міцну фронтальну і флангову систему вогню, спорудити надійні укриття, доти, дзоти, обплутавши дніпровське узбережжя колючим дротом. Ворог ще плекав надію на успішний наступ.

Але стрімкий наступ радянських військ переплутав його стратегічні наміри і плани. Наші війська форсували Дніпро в багатьох місцях, і фашистське командування не зуміло своєчасно закрити проломи в своїх позиціях ...

333-й окремий зенітний артдивізіон артилерійського полку танкової бригади, в якому служив старший лейтенант Каган, завжди з’являвся на значних ділянках наступу бригади, куди його направляло командування для прикриття танків і піхоти від ворожої авіації.

Часто ворожі ескадрильї штурмовиків налітали на позиції танкової бригади з надією „протюжити” окопи та скинути смертоносний вантаж на радянські танки і артилерію, але їх зустрічали дружні постріли дванадцяти швидкострільних автоматичних зеніток артдивізіону.

Гвардії старший лейтенант, дивлячись на Дніпро, згадував останній бій. Тоді командир дивізіону викликав комбатів і поставив завдання: зайняти позиції на панівних висотах на одній із сільських околиць перед Дніпропетровськом, звідки відкривалася панорама на дальній лісовий масив, за яким розташувалося місто і звідки могли з’явитися ворожі танки.

Почалася підготовка. Після рекогносцировки терміново обладнали позиції, розмістивши в гарматних двориках зенітні установки на танконебезпечних напрямках, відрили окопи для обслуги, розмістили набої тощо.

І ворог не забарився. Із-за лісу посунули „пантери”, за ними фашистська піхота. Крім протитанкової артилерії дивізії, у відбитті атак вплітався дзвінкий голос 37 мм швидкострільних автоматів-зеніток. Причому, два ворожі танки були підбиті батареєю гвардії старшого лейтенанта Кагана, які повзли прямо на гармати. Тому довелося стріляти бронебійними снарядами прямою наводкою ...

... Дніпро, Дніпро ... Зараз він осінній, потемнілий, суворий. Які і солдат, завжди намагався допомогти радянським військам боронити країну, стримуючи вже в перші місяці війни ворожу навалу. А нині, коли війна з кожним днем відкочується на захід, розкривав свої обійми, допомагаючи саперам швидко наводити переправи, відправляючи на правий берег перші радянські підрозділи. Дніпро теж воював, сивий від піни і хвильових бурунів, а ще – від розривів снарядів...

... А в пам’яті комбата на мить з’являлись інші думки, далекі від цієї небажаної війни, суворою, з потрібною ненавистю до ворога. Війна відібрала у офіцера кращі роки життя, а у деяких його друзів – і життя. Надійшов лист від товаришів його нерозлучного друга Володі Гороховського, які сповіщали: загинув у 1942 році під Ленінградом.

Зараз, чомусь, у згадалися рідні Черкаси, невеличке зелене місто-сад, що притулилося біля соснового бору та широкого степу впродовж Дніпра. О, як же давно не бував у Черкасах! По суті, з тої пори, як одягнув солдатську форму. Може доведеться визволяти і рідне місто?..

„Життя країни і кожного, – думав комбат, – розділилося навпіл: довоєнне і воєнне”. Довоєнне життя складалося з багатьох чинників, як і кожного з його друзів-офіцерів, пов’язане з далеким дитинством, шкільною юністю, родинними зв’язками, молодістю, обпаленою війною.

Дитинство і юність пройшли у важкі роки становлення молодої країни. Народившись 28 березня 1921 року в родині черкаського кіномеханіка, де підлітком Левко разом із старшим братом Ісаком навчився „крутити” спочатку „німі”, а потім і звукові кінофільми, допомагати батькові переносити металеві коробки з стрічками від приміщення кінотеатру „Держкіно” до літньої естради в саду імені Т.Шевченка, де паралельно „крутили” фільми; виконували господарські справи тощо. „Друга спеціальність для майбутнього життя – в кишені”, – казав підліток, маючи на увазі, що першу він ще здобуде в подальшому.

А ще юному піонеру до вподоби було й вчити своїх ровесників азам спортивної гімнастики. А його цьому навчив брат Ісак – старший за нього на два роки, який сміливо крутив на турніку „сонце”, вміло справлявся зі стрибками через „коня”, відмінно грав у волейбол і плавав. Менший брат у всьому наслідував старшого і незабаром вже сам міг виконувати багато гімнастичних вправ на снарядах.

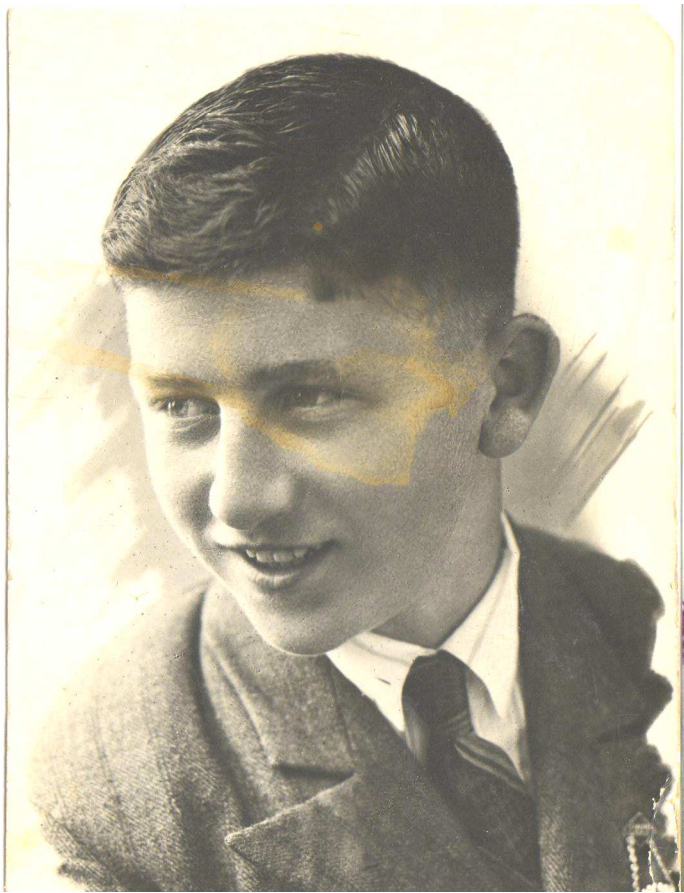
Полюбився хлопцю й цирк. В Черкасах було своє приміщення цирку, і Левко з друзями з насолодою відвідував його, коли кожного разу з новою програмою приїздив черговий „шапіто”,

організовувалися циркові „чемпіонати світу” з „французької” боротьби, до участі в яких запрошувалися відомі борці, і серед них знаменитий Іван Піддубний, „чемпіон чемпіонів”, а також черкаські Михайло Слуцький, Василь Буревій, Еміль Моштанський, естонець Тайвонен та інші. Левко з захопленням дивився, як не менш знаменитий борець Ян Циган, до речі з Чигиринщини, згинав на плечах залізні балки, зав’язував краватки із залізних прутів, ніхто не міг подолати його „міст”. А яка клоунада у велофігуристів братів Морено та інших. І щовечора цінителі „французької” боротьби, йдучи з цирку додому, промовляли нове ім’я „чемпіона світу”, який тільки-но завоював головний приз турніру.

Згодом прийшла „спортивна ера ГПО” (готовий до праці та обороні – ред.), де був підлітковий комплекс „БГПО” (будь готовий до праці та обороні – ред.), з нормативами якого хлопці швидко впоралися, і незабаром кожний з гордістю носив „фізкультурний орден”. П’ятнадцятирічний „учитель” зібрав навколо себе ровесників із сусідніх дворів та вулиць, разом з ними обладнав у своєму великому дворі на околиці міста щось на зразок спортивно-гімнастичного містечка, волейбольний і гандбольний майданчики. І почалися тренування.

Двічі на тиждень батьки відпускали купатися на Дніпро під наглядом старших. На річці було роздолля для хлопців. У них були свої чудові місця для купання: на косі або навпроти пристані, на полтавській стороні, куди приїздили на човнах. Їх вабила чиста проточна вода, свіже повітря, на стоянці на лугових травах островів. Лежачи на піску, спостерігали за рікою-трудягою, проводжали буксири з караванами барж або плотів, зустрічали білосніжні пасажирські пароплави і катери, заміряно дивилися на парусники вдалині, чи придумували собі нові ігрища.

Біля води в період заходу сонця, коли воно сідало прямо у воду, запалюючи останніми променями західний край неба і води, особливо мріялося хлопцям. Юнаки любили в ці години обмінюватися враженнями про нову книгу, яку щойно прочитали. Їх надихав чудовий роман

Л.Р.Каган – восьмикласник СШ. №3, 1937

Миколи Островського „Як гартувалася сталь”, який щойно побачив світ, і кожний хотів стати таким, як Павка Корчагін. А ще читали напам'ять вірші Йосипа Уткіна, Бориса Корнілова, Михайла Ісаковського, Дем'яна Бідного та інших радянських поетів.

Брати Кагани під час служби в 67-му артполку, м. Ашхабад. 1940 р.

Юні спортсмени не забували знайомитися і з новинками в спорті, ходили в „Спартак” чи в клуб радторгслужбовців дивитися тренування провідних спортсменів з гімнастики, штанги, спортивних ігор, переглядали в бібліотеці журнали і газети з розповідями про спортсменів. Знали з преси і радіопередач про перших радянських Героїв, які визволяли челюскінців з льодового полону, про стратонавтів, які намагалися підкорити блакитний океан, про перші автопробіги через піски Каракумів на вітчизняних автомобілях та інше.

І завжди „заводилою” всіх культурно-спортивних заходів був юний Левко Каган.

Значною подією в громадському житті черкаської дівтори стало відкриття у травні 1936 року Палацу піонерів. На його урочисте відкриття приїхав навіть партійний секретар республіки Павло Постишев. У розпорядження дітей виділили найкраще приміщення Черкас – ошатну будівлю колишньої жіночої гімназії (нині – Центр дитячої та юнацької творчості – *ред.*), спроектоване відомим зодчим Владиславом Городецьким.

В Палаці піонерів працювали різноманітні гуртки і секції. Для роботи з дітьми були запрошені кращі інструктори, викладачі, спортивні тренери. Першими учасниками спортивної секції стали хлопці на чолі зі своїм „учителем” Левком, який відвідував дві секції – гімнастичну і фехтування.

Майже всі юні спортсмени з команди Кагана (такою знали її в місті) захищали спортивну честь Черкас в юнацьких обласних і республіканських першостях. Левко часто для участі в змаганнях виїздив до Києва, Кременчука і Білої Церкви. Була у нього мрія: закінчити школу і продовжити навчання в Київському технікумі фізкультури, стати вчителем.

До війни в Палаці піонерів усі види спорту були Левку Кагану до вподоби, і він залюбки „перепробував” їх: успішно займався гімнастикою, спортивними іграми, фехтуванням, велоспортом. Крім того, у дворі організував місцевий спортивний клуб, а також щось на зразок „тимурівської команди”, де разом з друзями допомагали літнім людям в господарських справах. Про таких незабаром згадає дитячий письменник Аркадій Гайдар в своїй повісті „Тимур і його команда”.

Спливали роки, і вже довелося прощатися з рідною школою. Це було у 1939 році. Всупереч своїй мрії поступив до Одеського інституту інженерів водного транспорту. Деякі вихованці

його клубу наслідували приклад свого „учителя” і теж стали студентами, успішно склавши вступні іспити.

Проте вчитися довелося недовго. Вийшов указ про призов на дійсну військову службу усіх, хто не служив, без всякої відстрочки: в повітрі відчутно „запахло порохом” і необхідно було поповнити збройні сили країни, а разом підучити молоде поповнення. Отож, не полишили й студентство ...

Призовник Каган разом з товаришами Володимиром Гороховським, Георгієм Ткаченком, Дмитром Урсулєнком та іншими відбув у розпорядження Черкаського міськвійськкомату, звідки повинен був призватися на військову службу. Військком полковник Селіванов довго не роздумував і спитав хлопців, де б вони бажали проходити службу, в яких військах, бо призовники потрібні були в різних родах війська. На що Левко Каган відповів: в Ашхабаді. Чому? А у мене там вже служить старший брат, і я бажаю поруч з ним служити в артилеристах.

Юнаки також згодились служити в Середньоазіатському військовому окрузі.

Старший брат Ісак після закінчення школи у 1937 році став студентом Московського Центрального інституту фізкультури, а після двох років навчання був призваний до армійських лав і став артилеристом 67-го артилерійського гірськов'ючного полку, що дислокувався поблизу Ашхабаду.

Двох спортивних братів та їх товаришів помітили в полку, а потім в дивізії та окрузі: вони зразу привернули до себе увагу, показали себе у змаганнях, стали переможцями багатьох турнірів. До того ж, червоноармієць Левко Каган відмінно закінчив полкову школу молодших командирів, йому було присвоєно звання молодший сержант і призначено командиром обчислювального відділення батареї.

Звичайно, в години дозвілля не забував з братом і про спорт, виступаючи з ним з акробатичними вправами та беручи участь в спортивному житті полку і дивізії.

З показовими виступами виїздили до воїнів інших підрозділів військового округу, виступали в Ашхабадському цирку з акробатичними вправами, були відмінниками бойової і фізичної підготовки.

У військовій службі братів почастишало проведення маневрів, причому, проводили їх наближеними до бойових умов. Проводилися тривалі переходи до іранського кордону в повному спорядженні, з нав'юченими на коней стволами гірських 76 мм гармат, набоями та іншим, необхідним в поході інвентарем.

Останні маневри відбулися в передгір'ях Копет-Дага біля кордону. В поході бойові підрозділи прийняли сповіщення: повертатися назад, в розташування гарнізону: почалася війна з Німеччиною.

На мітингу, що відбувся у військовій частині, всі солдати подали рапорти, одностайно виявили бажання послати їх на фронт. Кожний розумів: над Батьківщиною нависла фашистська загроза, країну треба захищати.

Так війна перекреслила всі плани Левка Кагана стати спортивним фахівцем. Через кілька днів в полк прийшов запит на п'ятьох артилеристів, які, в той чи іншій мірі, обізнані з обчислювальними приладами, були відмінниками бойової підготовки, фізично загартованими. Серед них був і сержант Левко Каган.

Його направили в зенітно-артилерійське училище, яке було розташоване в місті Телаві, що недалеко від грузинської столиці. Потягнулися напружені дні навчання і практичних занять, виїзди на полігон для проведення стрільб. До грудня 1941 року курсант Каган пройшов прискорений курс училища, відмінно склав усі заліки, і в званні лейтенант був призначений на посаду командира взводу зенітної артилерії 17-ї танкової бригади 20-ої армії.

Перший бій зенітники лейтенанта Кагана прийняли у грізні грудневі дні під станцією Шеховська Московської області, на Волоколамському напрямку, коли радянські війська вже відкинули ворога від Москви і погнали з жорстокими боями на захід. Бій зенітники витримали з честю, прикриваючи танкістів від нальотів ворожої авіації.

Потім були кровопролитні бої в Ржево-Сичівській операції, на Калінінському фронті. Втоmlені щоденними боями зенітники дивізіону в котре відривали в мерзлій землі гарматні окопи, проводили маскування, а командири батарей – рекогносцировку, вибирав основні, і на всяк випадок, запасні вогневі позиції, адже війна – є війна: передбачиш і зробиш добре все – залишишся живим: земля-матінка вкриє від ворога.

Фашисти рвалися до Ржева. Їх танки, бронетранспортери з причіпленими протитанковими гарматами, автоматники йшли у відкритий бій. Скільки разів зеніткам лейтенанта Кагана

доводилося змінювати цілі і після обстрілу ворожих зграй, що кружилися над танками, переводити зенітки на пряму наводку проти фашистських „пантер”.

За мужність і відвагу, проявлені в грізних боях під Москвою, багатьох зенітників було представлено до нагород. Серед них був лейтенант Каган. Він отримав свою першу бойову нагороду – орден Червоної Зірки.

Виснажливі, довготривалі бої знекровили 17-ту танкову бригаду, а в ній і зенітні батареї прикриття. Майже в кожній батареї були втрати в живій силі та техніці. Головне Верховне Командування вивело бригаду в резерв і на переформування у селище Кубинка, під Москвою.

Можна було і підбити здобутки та втрати зенітників. За короткий період в кровопролитних боях вони збили сім ворожих штурмовиків – „юнкерсів”, завадили прицільно скидати бомбовий вантаж на радянські танки, розсіювали ворожі зграї, били прямою наводкою по німецьким танкам та бронетранспортерам.

Командиру дивізіону капітану Сергію Бойку вручено орден Бойового Червоного Прапора, а за бій під Ржевом танкову бригаду перейменували у 9-ту гвардійську. З цією метою прибула делегація з Тули і вручила бригаді новенькі танки, артилерійські і зенітні установки та інше озброєння. А головне – 9-й танковій бригаді вручили гвардійській прапор.

...Одного разу комбат підслухав розмову двох своїх зенітників. Які приводили в порядок гармату після чергового бою. Ніжно погладжуючи ствол зенітки, один з них зауважив:

– Така маленька, а зупинить і літак, і танк. Оберігати треба її. Отож, прочищай старанно, акуратно і ретельно: хтозна, звідки і коли фашиста чекати. Для нас зброярі виготовили, їм теж дістається зараз...

– Справді, звідкіля їм в той час було знати, як працювали зброярі. Наприклад, вже через два місяці після евакуації Ленінградського механічного заводу в Челябінськ, при ще незакінченому будівництві об'єкту, у важких умовах праці і побуту виготовляли і відправляли на фронт зенітні гармати, спочатку калібром 25 мм, а згодом налагодили серійне виробництво 37 мм зеніток.

Або як один з прикладів може бути наведено завод ім. Ворошилова у Східному Сибіру, який раніше виготовляв обладнання для вугільної промисловості, де було всього триста верстатів. За короткий строк завод переобладнали, створили металургійний цех, встановили штампувальні преси, поліпшили енергетичну базу, і налагодили випуск 37 мм зенітних автоматичних гармат.

Кожна гармата, що виходила за ворота підприємств, наближала очікуваний день Перемоги. Тому й дбали про зенітки на фронті, як мати про дитя...

Доукомплектована, повнокровна бригада розпочала освоювати нову техніку, готуватися до нових боїв. Бригада підпорядковувалася Резерву Головного Верховного Командування. Це означало, що в будь-який момент гвардійську танкову бригаду командування може ввести в бій на необхідних йому напрямках фронту.

І такий час настав. У січні 1943 року гвардійську танкову бригаду з приданими засобами командування направило у підпорядкування II Українського фронту. Як кажуть, з коліс розпочали бойові операції в Донбасі за визволення шахтарських міст. Танкісти, а з ними і зенітники Окремого 333-го дивізіону, в складі II Українського фронту вступили в жорстокі бої з фашистами, які створили надійну оборону, перетворивши кожен дім в фортецю. Старший лейтенант зі своїми зенітними 37 мм автоматами-гарматами відбивали навальні нальоти ворожих штурмовиків в районі Червоноармійська, де три з них знайшли могили на українській землі. Кожне шахтарське місто доводилося воїнам брати штурмом, боротися за кожний дім. Разом з автоматниками викурювали звідтіля німців і зенітники, які підтримували наступаючих вогнем, стріляючи прямою наводкою по штучно створених дотах. Обслуга зенітних гармат мужньо відбивали атаки, просуваючись вперед, визволяючи Донбас.

Особливо важкі бої доводилося вести за міста Добропілля, Сватове, Лозову, Куп'янськ та інші.

А потім, як це часто буває на фронті, бригаду і Окремий 333-й зенітний дивізіон терміново кидають на визволення Лівобережної України, де тривають бої за Дніпропетровськ. Лише у жовтні 1943 року наддніпрянське місто було визволене від фашистських загарбників ...

... і ось старший лейтенант Каган знову зустрівся з Дніпром, широким, величним, могутнім ... Про зустріч з ним він мріяв ще під Москвою, знаючи, що стогне Славутич під ворожим ярмом, кличе на бій за Україну.

Нарешті прийшла довгоочікувана зустріч з рідною рікою.

Молодший офіцер заміряно дивився на ці дивовижні хвильки. Які грали прямо проти сонця під легкими поривами осіннього вітерця. Дніпро оживав від неволі: десь вдалині гуркотили два катери, буксуючи паром з важкою технікою, снували саперні боти. А через мости йшли і йшли війська, розширюючи плацдарм за Дніпром. А їх прикривали швидкострільні 37-мм зенітні гармати Окремого 333-го зенітного дивізіону II Українського фронту ...

А потім короткотерміновий перепоочинок, і знову зенітників чекав фронт. Цього разу Прибалтійський.

... Окремий 333-й зенітний дивізіон підпорядковувався II Прибалтійському фронту (а їх було аж три) і діяв по прикриттю танкової бригади.

Прибалтійська операція 1944 року увійшла в історію військового мистецтва як одна з стратегічних наступальних комбінованих операцій, в якій були задіяні майже усі роди військ, серед них три Прибалтійських, 3-й Білоруський фронти, кораблі Балтійського флоту, повітряні сили та інші. Вона розпочалася ще у вересні і тривала до кінця листопада. Звичайно, головною метою військової операції стало звільнення радянських прибалтійських республік від німецько-фашистських військ.

Фото 1945 року

Літній наступ радянських військ дозволив притиснути ворога до балтійських вод, але наступальні операції велися на обмеженій території і наші і німецькі війська намагалися скувати наступальний порив. До того ж, ворог вміло використовував місцевість, яка була порізана болотами, річками тощо, особливо на ризькому напрямку, де ворог створив глибокоешелоновану оборону.

Радянські війська намагалися розчленити ворожу групу армій „Північ” на частини і поступово розгромити їх. І тут зенітники старшого лейтенанта Кагана діяли самовіддано, сміливо. Адже німецька авіація мала значну кількість літаків, які буквально не давали спокою зеніткам, намагаючись бомбити війська, які вони прикривали своїм вогнем. Смерть дивилася у вічі, але необхідно було холоднокривно, без поспіху, прицільно вести вогонь по літаках, не даючи бомбити позиції танкової бригади і дивізіону.

В багатьох місцях затяжні бої тривали з перемінним успіхом. Але радянські війська зуміли переломити хід бойових операцій ворога і завдати нищівного удару. Так було і під час Ризької операції, обійшовши латвійську столицю з півдня.

Ворог зрозумів наміри радянських військ, але було вже пізно. В ході операції 13 жовтня Ригу звільнили радянські війська, і свій внесок у перемогу зробив і 333-й особливий зенітний дивізіон, в якому воював і гвардії старший лейтенант Каган.

Згодом радянські війська в кінці жовтня вийшли до Тукумського оборонного рубежу ворога, завершивши Ризьку наступальну операцію. Незабаром жорстокі бої розпочалися на лібавському напрямку.

Оточивши і притиснувши до балтійського узбережжя 300-тисячне угруповання ворога, радянські війська стримували його з тим, щоб відрізати групі армій „Північ” шляхи відходу до Східної Пруссії, а самі очищали від ворога населені пункти, просунулись майже на 150 кілометрів.

Прибалтійське угруповання німецько-фашистських військ було повністю блоковане і проіснувало до 8 травня 1945 року. Це був, так званий „Курляндський котел” і район міста Мемеля, де радянські війська блокували угруповання ворога, розгромивши там 26 його дивізій, а три повністю знищили.

Коли запитаєш у гвардії лейтенанта Кагана, тоді заступника командира зенітного дивізіону, про бої в Прибалтиці, він одразу відповість: важкі, затяжні, виснажливі. Бувало, в день по два-три нальоти ворожої авіації відбивали. Не дивлячись на завершальний період війни, коли радянські війська вже вели штурм будинків у фашистській столиці, тут ворог відчайдушно оборонявся, а в деяких місцях намагався й наступати. У нього ніби відкрилося друге дихання. Ворог використовував під рукою усе, що стріляло, бомбило і палило, маючи на увазі усі види зброї: артилерію, танки, авіацію, причому, використовували їх дуже ефективно. Це був загнаний в берлозі звір, який намагався любою ціною вирватися на волю.

Радянські війська, блокувавши і притиснувши ворога до балтійських вод, не раз пропонувало йому капітулювати. Але фашистське командування пропозиції відхиляло, і бої тривали з новою силою, запеклі і кровопролитні.

Знаючи, що ворогу нікуди подітися, радянські війська вели позиційну війну, посилаючи снаряди на його територію, бомбили скупчення ворожих танків і артилерії. Дальнобійні гармати балтійських кораблів обстрілювали узбережжя.

Інколи полохливо налітали й фашистські літаки, але й наші зенітники були на чатах – й батареї дивізіону гвардії капітана Кагана вплітали свій голос в багатогамірний фронтовий концерт, відбиваючи їх нальоти ...

8 травня 1945 року 300-тисячне вороже угруповання „Курляндського котла” капітулювало, розвісивши білі прапори і надіславши своїх парламентарів до радянського командування.

Так закінчилася Велика Вітчизняна війна для заступника командира дивізіону 37-мм зенітних автоматичних гармат, кавалера орденів Червоної Зірки і двох Вітчизняної війни, вручених за успішні дії в боях за визволення України і Прибалтики від ворога. А ще дві бойові медалі прикрасили груди гвардії капітана – „За оборону Москви” та „За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941-1945”.

Та недовго 333-й окремий дивізіон розташовувався в Прибалтиці. Незабаром надійшов наказ: передислокуватися в Біробіджан, на Далекий Схід.

Для солдата збори завжди недовгі – наказ треба виконувати. Завантажились на залізницю в ешелон і майже місяць добиралися до станції призначення: місто Біробіджан, 430-й зенітний полк, що розташувався в селах Бабакове і Ленінське, але й там пробули недовго. Розпочалася війна з Японією, і треба було поспішати безпосередньо до місця бойових дій.

9 серпня 1945 року в складі зенітного полку були завантажені 37-мм зенітки і особові склади на десантні мотоботи і по Амуру та Сунгарі пішли на Лахасус та Цяямуси, а далі з боями, прикриваючи від японської авіації наземні радянські війська, просувалися до Харбіна. Тут і зустріли 2 вересня – закінчення Другої світової війни. Японська Квантунська армія капітулювала.

Гвардії капітан Каган і обслуга гармат дивізіону була нагороджена медаллю „За перемогу над Японією”.

Тепер можна було підсумувати бойові шляхи гвардійців. 16 збитих ворожих літаків і два підбиті фашистські танки, кілька проведених розвідок боєм, відбиття десятків нальотів літаків зі свастикою, кількості забитих ворогів – такий неповний перелік військового шляху артдивізіону гвардії капітана Левка Рафаїловича Кагана, на грудях якого після війни були три ордени та чотири бойові медалі. Отож, закінчивши війну на прибалтійському узбережжі – під Лієпаєю, він після цього добивав Квантунську армію на Далекому Сході і завершив свій військовий шлях у китайському Харбіні, отримавши бойові нагороди ...

*Каган Ісак Рафаїлович
Фото 60-х років*

Його старший брат Ісак пройшов війну у складі Панфіловської дивізії, був заступником командира полку, відзначився під Варшавою: визволяючи польську столицю, він був важко поранений, але не залишив свого командного пункту. За мужність, проявлену в боях під Москвою, в Білоруській операції та за визволення Варшави гвардії підполковник був нагороджений трьома орденами Бойового Червоного Прапора та орденом Вітчизняної війни I ступеня і бойовими медалями. Війна для Ісака закінчилася в бою на річці Родонка, під Варшавою, де після важкого поранення у 1944 році став інвалідом першої групи і вже не повернувся до лав Червоної Армії. До 1946 року ветеран війни лікувався у військових госпіталях Львова, де потім і оселився, закінчив університет, став юристом.

Левко Рафаїлович після закінчення війни з Японією повернувся знову в гарнізон в селах Бабакове і Ленінське. Командир батареї ще служив в армії до травня 1947 року і був звільнений у запас. За цей час він вже став батьком: в середині грудня 1946 року у нього народився син Володимир.

З далекого походу, що тривав для гвардії капітана Кагана сім років і дев'ять місяців, пройшовши воєнними шляхами понад 12 тисяч кілометрів, він повернувся в рідні Черкаси, де молоду родину чекали мати і батько, який теж повернувся з війни.

... Згадуючи буремні роки Великої Вітчизняної війни, свої бойові справи в лавах Червоної Армії, брати Кагани, як спортсмени, серед складових успішного здійснення бойових операцій, ніколи не забували підкреслити важливу роль у цьому фізичного гарту, якого вони набули ще у довоєнні роки, а також сили, сміливості, витривалості, спритності, відмінної реакції, що особливо необхідна була зенітнику, швидкого орієнтування в обстановці – всіх цих чудових якостей, які набувалися в процесі занять фізичною культурою і спортом. А палку і незрадливу любов до них брати Кагани пронесли крізь своє життя.

Школа спортивного гарту

Навесні 1948 року на порозі Черкаської середньої школи № 1 з'явився стрункий молодик середнього зросту в офіцерській шинелі. Звістка миттю облетіла всі класи: це новий учитель фізкультури, бо знали, що в посадовому розкладі не було тільки його.

Прибулий пройшовся для ознайомлення коридорами школи, переговорив із знайомими вчителями, а потім зайшов до директора Якова Ісаковича Тевліна.

Наші передбачення виявились точними (а я вчився тоді у четвертому класі): прибув новий учитель фізкультури. Звали його Левко Рафаїлович Каган. На лацкані піджака молодого офіцера були орденські стрічки, що викликало особливе захоплення у нас, учнів молодших класів, які ходили за ним, роздумуючи, які ж нагороди можуть скриватися за цими кольоровими стрічками.

Невдовзі новий учитель фізкультури приступив до занять. Але й тоді, коли він одягнув спортивний костюм, в ньому одразу ж пізнавали військового: чітка і швидка виправка видавала армійську і спортивну людину; до цього від завжди привчав і нас.

Так Левко Рафаїлович став учителем фізкультури, про що мріяв ще з юності. Щоправда, по приїзду після армійської служби в Черкаси, він працював на фанерній фабриці, а потім, коли звільнилася посада учителя фізкультури в першій школі, знаючи його спортивний ухил, запросили на роботу.

Питання: з чого почати, для Левка Рафаїловича не стояло гостро: він вмів працювати з дітьми та підлітками, добре знав ази фізичної культури. Правда, війна наклала відбиток на шкільне покоління і більшість з учнів були переростками, деякі з десятикласників були на чотири-п'ять років меншими за учителя. Але це не завадило Левку Рафаїловичу налагодити з ними творчі контакти, і в цьому питанні у нього не було жодних проблем.

Нового учителя фізкультури вже поважали, він швидко знайшов підхід до кожного учня; уроки проводив цікаво, змістовно, емоційно. Кожний урок учні сприймали творчо, навіть давав домашні завдання на використання тієї чи іншої вправи, яку не зміг чітко виконати на уроці підліток; він її відпрацьовував вдома. Така форма засвоювання нового матеріалу знайшла підтримку серед учнів, сприяла тренувальному процесу і залученню до спорту, бо більшість учнів, а жили вони у власних обійстях, вже обладнали у дворах примітивні спортивні снаряди і тренувалися на них.

Організаторські здібності молодого вчителя виявилися одразу: на шкільному подвір'ї з'явилися спортивні майданчики, гімнастичне містечко з турніком і „шведською стінкою” з різною „інтерпретацією” – прибудовами, придбано необхідний інвентар, приміщення старої гімназичної церкви переобладнали у спортзал.

Тепер учбовий день в школі за будь-якої погоди для всіх учнів починався з ранкової гімнастики на свіжому повітрі. У молодого вчителя з'явилися свої активісти із старшокласників, які допомагали йому проводити ранкову гімнастику та тренувальний процес в перших спортивних секціях.

*Йдуть заняття фізкультурою в школі № 1. 1949 р.
На турніку – вчитель Л.Р.Каган.*

Левко Рафаїлович усе частіше замислювався на тим, що необхідно підвищувати свій професійний фах. Ті знання спорту, спостереження уроків фізкультури у своїх колег старшого покоління, деяка спортивна література наводили на думку, що цього замало: необхідно поліпшувати свої знання, а значить поступати в інститут фізкультури.

З цією метою засів за підручники, по яких вчився майже десять років тому в школі. Звичайно, війна „вивітрила” з голови багато шкільних знань і треба їх було надолужувати. Тому й довелося сидіти за книжками. А ще не забував займатися спортом. Спеціалізації, як нині, тоді не було, але до вподоби Левку Рафаїловичу була гімнастика. Він тренувався в „спартаківському” залі, а інколи й у шкільному, „тягав злегка залізо” – вижимав штангу, грав у волейбол і гандбол – всього по трохи. А таки екзаменаційну програму засвоїв, як теоретично, так і практично.

В Київському інституті фізкультури він склав усі вступні екзамени і став студентом заочного відділення. Тепер до основної роботи в школі додалися ще домашні завдання над конспектами, курсовими роботами з різних предметів, підготовка до екзаменаційних сесій.

Але колишній воїн знав ціну кожної хвилини: у нього склався своєрідний денний режим, який він виконував уже багато років поспіль. День починався о шостій, а пів на восьмій Левко Рафаїлович вже був у школі, безпосередньо в спортивному залі, готував інвентар до уроків, контролював проведення вологого прибирання, провітрював зал, а з восьмої години починалися уроки.

Вчителя фізкультури в школі знали як суворого, але справедливого викладача, і не один учень, коли його карав за якийсь проступок Левко Рафаїлович, не ображався і нікому не скаржився – знав ціну свого проступку. Та й вчитель не грав у дуже суворого викладача – він знав, де і як застосувати покарання. Він часто передбачав витівки своїх підопічних, що інколи могли вплинути на подальший хід занять, виводив його із строю, залишав біля себе, а клас продовжував заняття. Порушник дисципліни, залишений без підтримки своїх колег, стояв посеред залу (а виплеснути свій азарт так хочеться!) під іронічними посмішками товаришів.

Інколи Левко Рафаїлович був різким – коли це просто необхідно. І якщо хтось не хотів займатися фізкультурою і усіма правдами й неправдами ухилявся від занять, учитель ставав владним і буквально примушував таких учнів задуматися про власне здоров'я. Істина його була простою: худорляві не витримують навантажень шкільної програми, в подальшому – важких армійських буднів, а до того ж, які будуть діти у худорлявої, немічної у фізичному відношенні матері ...

Не терпів Левко Рафаїлович і місництва. „Така вже професія у нас, – казав не раз учитель. – Ми не маємо права приділяти комусь з учнів більше уваги, а комусь – менше. Діти все помічають, розуміють і відчують. Кожну несправедливість, кожну фальш”.

До речі, значення цього постулату довелося відчувати і на собі. У сьомому класі я вже мав значок ГПО і був спортсменом-розрядником, але коли не виконав вправи на перекладині, Левко Рафаїлович спокійно поставив мені „двійку”. Мені, спортсмену, який не раз успішно захищав честь колективу, але ж не міг зробити „скобку” – от і отримав те, що є. Довелося потренуватися, але у чверті все рівно стояла „четвірка”, а не „п’ятірка” ...

Левко Рафаїловича інколи завуч просила замінити учителя, який захворів раптово, або ж за сімейними обставинами необхідно було відлучитися. Тоді в класі стояла тиша, всі, затамувавши подих, слухали учителя фізкультури. Навіть, не учителя, а доброго оповідача, бо в його військовій службі було багато бойових епізодів, про які він міг розповідати годинами. Його героями були прості зенітники, але з якою любов’ю він змальовував їх характери, бойові справи, епізоди поєдинків зенітників з фашистськими літаками тощо.

Це була не просто розповідь, а виховний процес на основі бойових епізодів із військового життя учителя. Він виховував із нас патріотів.

Тоді ми ще не знали, що найважчі в житті перемоги – над собою. А учитель фізкультури усім своїм єством примушував нас займатися фізичною культурою і спортом, щоб із школи випускники виходили змужнілими і зміцнілими. Левко Рафаїлович робив усе можливе, щоб прищепити любов до фізичної культури, до спорту і не тільки своїм чудовим показом необхідних на уроці вправ, а й словом. Він не забував нічого, що торкалося цього процесу. Ранкова гімнастика – здавалося, 8-10 вправ, що тебе виводили із сонливості, інертності до всього, але вселяли творчість, насагу, оптимізм. В останньому – оптимізмі – Левко Рафаїлович міг двома-трьома словами, з якимось прислів’ям обмовитися в процесі проведення ранкової гімнастики, а вже усі учні посміхалися і бадьоро сприймали їх. І повертаючись в клас, почували себе здатними до учбового процесу.

Левко Рафаїлович надавав великого значення фізкультурному комплексу ГПО, що оновився новими вимогами і вправами, і учні, майже всі, починаючи з четвертого класу, ставали значківцями. Я до сих пір зберігаю і посвідчення, і значок ГПО першого ступеня, нормативи якого склав у 1949 році, будучи у шостому класі, як кажуть, випереджаючи час. А таких, як я, в нашому класі були всі хлопці і більшість дівчат – значківці ГПО. У вручали нам нагороди, – які б вони не були, – в урочистій обстановці після ранкової гімнастики. Так я отримав і значок ГПО, а через рік – значок спортсмена-розрядника, бо стали переможцями колективу школи з волейболу, перемігши у фіналі навіть десятикласників.

Учитель фізкультури, прищеплюючи любов до фізичної культури, робив з нас не просто мужніх, значківців ГПО і спортсменів-розрядників, а й фізично сильних, спритних, невтомних, здатних витримувати найважчі випробування в житті, патріотів Батьківщини.

У свої 52 роки Л.Р.Каган міг виконувати і таку вправу. 1973 р.

Скільки ми переорали снігового покриву, набігали сотні кілометрів, проплавали в наплавних басейнах, починаючи з середини квітня і кінчаючи серединою вересня, коли вже „червоні мурахи” виступали на шкірі! Все це були уроки нашого учителя. А скільки зустрічей провели в спортивних іграх, захищаючи честь класу і школи!

В ті часи було скрутно із спортивною формою. Навіть тапочки у мене з'явилися, коли я у 1949 році став учнем юнацької спортивної школи, яка відкрилася в Черкасах на громадських засадах з ініціативи голови міського спорткомітету Альфреда Борисовича Свідерського.

А мало хто навіть з нас, випускників 1954 року, пам'ятають той факт, коли на контрольних забігах на стометрівці наш товариш з багатодітної сім'ї бігав ... у материних панталонах. І нічого. Ніхто не глузував з нього, правда, репліку хтось пустив, але по-товариські, на що хлопець і не образився ... Нічого не поробиш, жили ми в такі часи ...

А що з того, коли нині школяр одягнений в дорогий спортивний костюм, кросівки та інше, але того азарту, того натхнення у виконанні вправ на уроках, або участі у змаганнях немає. І росте хлопчина – худорлявим, хворобливим, на спорт дивиться з посмішкою ... Часи не ті? Учителя не ті?..

Але повернемося до особистості Левка Рафаїловича. Основна діяльність в школі поглинала майже половину доби – з ранку до вечора. Школа працювала у дві зміни, необхідно було проводити уроки, давати завдання і приглядати за роботою спортивних гуртків, в більшості залишаючи їх на своїх помічників – активістів, потім відпрацювати другу зміну, а ввечері піти на свої власні заняття з спортивної гімнастики і акробатики. Залишалося трохи і для підготовки конспектів комплексів та різних курсових, а то й працювати в бібліотеці над першоджерелами, конспектуючи їх.

Мало залишалося часу для родини. Спасибі директору, дав квартиру прямо біля школи, куди можна, не вдягаючись, після уроків заглянути й узнати стан справ, допомогти сину в чомусь тощо.

Полегшало в роботі і на душі, коли, нарешті, склав випускні екзамени в інституті й став дипломованим фахівцем.

Знову пішли дні посиленої роботи по фізичному вихованню підростаючого покоління. Левко Рафаїлович здолав найважливішу перемогу – над собою. Ще й зараз важко збагнути, коли поставити крапку у власній трудовій біографії і стати просто вчителем, адже багато таких – відпрацював, а там – хай гай гуде: піду на рибалку, свої години відробив!

Та не такий Левко Рафаїлович. Прийшла нова зміна випускникам. І знову все потрібно було починати спочатку, віддавати силу й наснагу школярам, залучати до фізичної культури і спорту, щоб у кожному з них спробувати побачити себе. Така вже вдача у нього.

Левко Рафаїлович знав, що час не терпить, що не можна ділити себе між заняттями спортом, де він вже встиг стати і чемпіоном України, і переможцем всесоюзних спартаківських змагань із спортивної акробатики разом зі своїм напарником Олександром Шутковим, і звичайно, шкільним колективом. Очевидно, в житті людини є найкращі роки для того, щоб вчитися самому і для того, щоб вчити інших. До нього прийшли роки вчити і він розлучився з виступами на гімнастичних помостах.

На фізкультуру в школі №1 дивилися як на основний предмет навчання. І це завдяки Левку Рафаїловичу. Він завжди міг переконати директорів Якова Ісаковича Тевліна, а згодом й Івана Терентійовича Римаренка в тому, що фізична культура для школяра, як хліб для людини.

Він став новатором: першим серед своїх колег-викладачів фізкультури Черкас організував масову спартакіаду і провів у вересні 1952 року фінальну частину на стадіоні „Водник” (до речі, судноремонтний завод був шефом нашої школи). Понад 250 учасників з 6 по 9 класи вийшли на старті з багатьох видів спорту. Віра Яківна Дашевська, яка виконувала обов'язки класного керівника в нашому класі не могла збагнути, як її підопічні легко стають переможцями спартакіади. Наш клас тоді став першим серед старшокласників, більшість призових місць було за моїми однокласниками.

До речі, коли ми стали випускниками, більшість збірних команд школи базувалося на нашому класі, а збірний колектив школи №1 став переможцем міської спартакіади школярів, перемігши з гандболу, баскетболу, волейболу, плавання і легкої атлетики.

У моєму архіві збереглися дипломи і грамоти, які вручалися командам школи в різні роки з різних видів спорту, естафет і спартакіад, за виступи в міських і обласних змаганнях, і нижче третього місця вони не посідали.

В цьому велика заслуга шкільного вчителя, як кажуть, ідейного натхненника, тренера, представника команди і просто Левка Рафаїловича.

З часом середня школа №1 стала однією з кращих в області в спортивному відношенні, більшість збірних команд Черкас базувалося на основі учнів-спортсменів школи. Зараз важко й Левку Рафаїловичу пригадати, хто яку лепту вніс в загальну копилку спорту в школі, але він завжди з радістю згадає юних спортсменів 40-50-х років, які були для нього першовідкривачами. Серед них – Валентина Димура, Лідія Симоненко, Таїсія Кравченко, Рита Бондар, Владислав Страшевич, Андрій Неділя, Володимир Подвиженко, Едуард Парахніков, Андрій Неділя, Геннадій Баклаженко, Володимир Дядюра, Валентин Хупченко, Володимир Муляр, В'ячеслав Медведський та інші. А потім до них додалися Віталій і Василь Страшевичі, Юрій Муляр, Микола Гарбузенко, Анатолій Нікітенко, Віталій Ткаченко, Володимир Галкін, Анатолій Білоус та багато-багато інших, які поріднилися зі спортом, деякі зробили його своїм фахом, продовжили традиції свого шкільного наставника.

Черкаська середня школа №1 не дарма зажила славу спортивної не тільки в області, а й в Україні.

Досвід роботи шкільного учителя Л.Р. Кагана і його колеги І.Д. Вараксіної був схвалений колегією обласного управління освіти і допоміг краще працювати іншим учителям. На базі школи згодом був створений методичний центр педагогічної практики з фізичного виховання, друкувалися наочні посібники з досвідом роботи тощо.

У спортивному колективі школи №1 вирости відмінні спортсмени. Понад 30 з них стали майстрами спорту СРСР, деякі випускники закінчили фізкультурні вузи, пішли шляхом улюбленого учителя.

Серед випускників школи одним з перших дістав путівку у великий спорт Віталій Страшевич, тричі майстер спорту СРСР: з плавання, морського багатоборства і вітрильного спорту. Його приклад наслідував Станіслав Білошапка, який став майстром з вітрильного спорту. На рахунку цих яхтсменів на крейсерських яхтах тисячі миль, пройдених в престижних регатах. Віталій, до речі, десятиразовий чемпіон Радянського Союзу і України з морського багатоборства, стояв у джерел зародження цього виду спорту у 50-х роках, а також неодноразовий призер чемпіонату України з плавання, переможець всесоюзних змагань „Спартак” та на призи газети „Комсомольська правда”.

Не кожен учень може зробити „прапорець”, а якщо тобі 55 років й тим більш.

Першим майстром спорту СРСР з гандболу на Черкащині стала бронзовий призер III-х міжнародних спортивних ігор у Москві 1957 року та чемпіонату СРСР 1963 року, а також шестиразовий чемпіон України і всесоюзних студентських змагань Рита Бондар.

Членом збірної команди країни був гандболіст Сергій Кочергін, майстер спорту СРСР міжнародного класу, рекордсмен і чемпіоном Європи та призер Олімпійських ігор з плавання Володимир Ткаченко. Майстрами спорту також стали багаторазові чемпіони України гандболістки Марія Корецька і Валентина Курис, велосипедист Віктор Гусак, борець Юрій Теліженко, легкоатлет Володимир Львов, веслувальниця Галина Білоус, стрілець Юрій Фалько, акробат Наум Ройтберг та багато інших випускників школи. В спортивній біографії їх гучні титули, які вони завоювали в престижних змаганнях.

А скільки кандидатів у майстри спорту, першорозрядників підготовлено в школі! І хоч вони не стали майстрами спорту, але й у них за плечима немало спортивних звань, і коли виходять вони на парад, або якісь урочистості, у кожного на стрічці не менше нагород, ніж у титулованих майстрів.

І цією спортивною спадщиною шкільний учитель може пишатися.

За активну громадську роботу колегія Спорткомітету СРСР нагородила Левка Рафаїловича Кагана Почесним дипломом і знаком „Відмінник фізичної культури”, а Міністерство освіти республіки – знаком „Відмінник народної освіти”.

Ці відзнаки зайняли почесне місце разом з бойовими нагородами країни у гвардійця запасу, шкільного вчителя фізкультури Левка Рафаїловича Кагана!

На початку 80-х школа відзначала своє сторіччя. В її стінах народилося чимало добрих традицій. Одна з них – традиційний збір колишніх випускників, зустріч їх з тодішніми десятикласниками. На одному з таких вечорів учасників попросили відповісти на запитання анкети. Так от, після слів: „Твій улюблений учитель” у кожній анкеті колишні випускники написали серед інших імен – Левко Рафаїлович Каган.

Ось найкраща шана учителю!

Тридцять шість років віддав рідній школі талановитий учитель, маючи лише подяки. В трудовій книжці Левка Рафаїловича лише єдиний запис.

Високе покликання

Ще підлітком Левко Рафаїлович почав займатися спортом. Далекі 30-ті щодня сповіщали про цікаві старты перших рекордистів з різних видів спорту, футбольні матчі з зарубіжними командами збірної країни, про дальні пропливи та багато іншої інформації.

Про масовий підйом фізкультури і спорту в країні можна бачити було і в Черкасах, а з відкриттям Палацу піонерів майже вся молодь стала учасниками секцій і команд, брала участь у численних змаганнях, що проводилися в місті. Були обладнанні нові спортивні майданчики, реконструйовані стадіони тощо.

Левку Рафаїловичу до вподоби було займатися гімнастикою під керівництвом Е. Купермана, досвідченого спортсмена 20-х років, а також фехтуванням, секцію якого очолив теж не менш титулований спортсмен і фізкультурний організатор М.С.Товстоліт та допомагав згодом чемпіон Київської області Ю.В.Златоверховников.

„Звичайно, якби систематичні тренування в шкільний період тривали і далі, то з мене була б користь – признавався Левко Рафаїлович. – Але спочатку армійська служба, а згодом і війна вибили з життєвої спортивної колії, а демобілізувавшись, в той час мені вже йшов двадцять шостий рік. Та й про спорт хіба треба було думати – голодний період, сім'я тощо”.

Проте, коли твоя мрія миготіла перед очима – стати справжнім спортсменом, Левко Рафаїлович все-таки знаходив час, щоб зазирнути в спартаківський зал і годину-півтори потренуватися з гімнастики, „потягати залізо”, зустрітися з друзями-спортсменами.

Його запросили до збірних команд з волейболу і гандболу, де почалися систематичні тренування, виїзди до спортсменів Сміли і Соснівки, з якими проводили товариські зустрічі. До речі, в Соснівці влітку щороку лікувалися члени збірної команди країни з волейболу, в якій тоді виступали Костянтин Рева, Володимир Щагін, Сергій Нефедов та інші заслужені майстри спорту СРСР, чемпіони світу, але вже з деякою хворобою легенів. Збірна Черкас була, хоч і слабеньким, але все-таки спарингом для них, звичайно програвала більш сильному супернику, але набувала досвіду. Тоді, крім Кагана, у Черкасах за команду виступали Олександр Фадін, Володимир Клечковський, Альфред Свідерський, Ілля Квитницький та інші. З 1949 року в команді вже були Василь Карасьов, Олександр Сурков, і Левко Рафаїлович, стоячи „під Карасьовим”, був пасувальником, „майже

вкладаючи м'яч" йому, а тому нічого не залишалось при високому зрості, як пробити блок суперника. У команді вже були перемоги над волейболістами Ізмаїла, Умані, Білої Церкви та іншими в зональній першості республіки.

У 40-х роках першість республіки відбувалася з роз'їздами в зонах, в яких було по 4-5 команд. Переможці виходили до фіналу. До Черкас приїздили команди Миколаєва, Одеси, Умані, Білої Церкви, Вінниці. Зустрічі проходили на майданчику біля будинку міжрайради „Спартак”. Були перемоги, були й невдачі, але головне – команда боролася за кожний м'яч, за кожне очко. Ці поєдинки тривали по 1,5-2,5 години, приковуючи численних уболівальників до безкомпромісного поєдинку.

У гандболі успіхи були більш вагомими. Черкащани виступали серед сильніших і посідали треті-п'яті місця в республіканській першості. Левко Рафаїлович грав у захисту і досить пристойно: супернику важко було боротися з ним, щоб знайти місце виходу на ударну позицію.

Набагато краще справи йшли в спортивній акробатиці. В цьому молодому виді спорту, який тільки дістав право на прописку, поєднувалися елементи спортивної гімнастики та акробатики, а якщо це була партерна спортивна акробатика, то з'явилась необхідність, щоб серця обох партнерів билися в унісон і чим гучніше і впевненіше, тим і всі елементи виходили чіткими, злагодженими, красивими, що особливо оцінювалося суддями.

Левко Рафаїлович знайшов собі партнера, який пройшов хорошу школу спортивної акробатики, був невеличкий на зріст, що обумовило йому амплуа працювати зверху. Це був Олександр Шутков. Згодом в ролі штангіста-„мушача” він стане призером республіканської першості і виконає майстерський рубіж, покладе початок післявоєнній плеяді майстрів спорту.

Каган і Шутков тренувалися по програмі, яку надіслали з тодішньої центральної секції (таку назву мала нинішня федерація). Тепер це був цілісний тандем двох спортсменів, об'єднаних єдиною надією на перемогу, завжди віддаючи їй частку своєї душі, сили, вміння, звертаючи увагу на якісь дедалі, що більш посилювали емоціональність програми, черпали силу один в одного.

Тому й їхня комбінаційна програма – це ніби єдиний порив, виконаний на одному диханні, це – сама легкість, прозорість, відчуття прекрасного.

До неї спортсмени йшли, відшліфовуючи усі композиційні елементи, доводячи виступ до автоматизму. Але відчували: чогось не вистачає. На жаль, раніше були виступи без музичного супроводу. А якщо в створіння зусиль вдихнути тепло життя? Ось тоді спортивним акробатам буде здаватися, що вони пізнали необхідну глибину: більше емоційності, красивого підходу, виконання вправ з душевним натхнення, щоб виконання композиції стало поезією спорту.

*Збірна команда України на чемпіонаті СРСР в Ленінграді. 1951 р.
Л.Р.Каган (третій справа) і О.М.Шутков (четвертий справа) в складі збірної команди.*

Свій виступ Каган і Шутков продемонстрували на міських змаганнях. Після закінчення – лавина оплесків. Усім сподобалася і композиція, і висока емоційність її виконання.

Тепер треба було готуватися до республіканської спартаківської першості. Відбулася вона в столиці України. Черкасці додому поверталися з дипломами першого ступеня і пам'ятними жетонами.

Наступний етап – всесоюзні змагання. Проходили вони в Ленінграді і зібрали багато провідних спортивних партерних акробатів з сімнадцяти міст країни і п'яти республіканських рад спорттовариства.

І незабаром невеличке місто над Дніпром з „білої плями” з спортивної акробатики ввійшло до складу українських центрів його розвитку, починаючи з 1948 року. Саме тоді в спартаківському залі запрацювала спортивна секція.

І ось перші плоди. Всесоюзна змагання в Ленінграді теж принесли звання переможців. З цього часу черкащани щорічно виходили до складу збірної колективу Українського „Спартак”, посідаючи у всесоюзних і всеукраїнських змаганнях спорттовариств призові місця.

Крім відомчих стартів, черкащани успішно виступали в республіканських чемпіонатах, попередньо ставши переможцями в першості, тоді Київської, області, де взагалі їм не було конкурентів. Змагання в Харкові принесли бронзові жетони першості.

Проте усіляка справа має свій кінець. У Левка Рафаїловича за плечима вже був тридцять другий, та й Олександр Шутков, на три роки молодший, раптом поріднився із штангою, де справи пішли на краще, став призером чемпіонату України і виконав норму майстра. А потім були змагання одночасно штанга і акробатика. Шутков, звичайно, обрав важку атлетику.

Так поступово тандем Каган-Шутков розпався.

Левко Рафаїлович очолив спартаківську секцію з спортивної акробатики, а потім працював в місцевій спортшколі, допомагав гімнастам опановувати ази акробатики. Він сприяв підготовці перших майстрів спорту на Черкащині двох Леонідів – Тарнавського і Ройтберга, підготував кількох першорозрядників.

*На зборах суддів з гандболу. 1955 р.
Л.Р.Каган (шостий зліва) в нижньому ряду.*

Той, хто сам пізнав радість дружби зі спортом, не тільки зберігав йому вірність, але й приводив в його ряди нових юних фізкультурників. Так і Левко Рафаїлович: багато учнів середньої школи №1 залучено до відділень спортшколи, а після шкільної першості з гімнастики прийшли всі призери, які виступали серед новачків та по програмі третього розряду. Деякі з них потім стали чемпіонами області та учасниками республіканських шкільних спартакіад.

В середині 50-х років в Черкасах розпочався розквіт гандболу. В спортшколі було відкрито відділення цього виду спорту. В колективах фізкультури підприємств створено команди, проводилася міська першість та змагання в обласних спорттовариствах, де тільки в „Авангарді” виступало 15-17 команд тощо.

Левко Рафаїлович часто організовував суддівство змагань, тренував збірні команди. Разом з тренером спортшколи Надією Жилою представляв команди на республіканських і всесоюзних змаганнях.

Команда юнаків Черкас – чемпіони України з гандболу. 1957 р.

Їх вихованці стали переможцями юнацьких змагань першості України з гандболу 11х11 та 7х7 серед хлопців та були другими після киянок у дівчат. А в Черкасах, де відбувся всесоюзний турнір команд дівчат з великого гандболу, юні спортсмени посіли друге місце після москвичок.

Потім були змагання серед „авангардівців” і сільських гандболістів. Левко Рафаїлович багато їздив з командами на республіканські змагання в Дніпропетровськ, Світловодськ, Херсон, Миколаїв, Луцьк та інші міста, де виступали його вихованці.

Паралельно палкий прихильник гандболу багато часу приділяв обслуговуванню змагань. Він брав участь в якості головного судді в багатьох змаганнях республіканського масштабу, стримуючи відмінні оцінки.

Незабаром Спорткомітет України присудив йому республіканську категорію з гандболу. Він став учасником суддівських зборів, де підвищував свою майстерність в гандбольній Феміді. Левко Рафаїлович і сам ростив собі заміну: в міській федерації протягом 60-х років підготовлено 12 арбітрів республіканської категорії, які вже самостійно обслуговували змагання різних масштабів.

А прийде час, і Левко Рафаїлович другим на Черкащині отримає звання арбітра всесоюзної категорії, буде обслуговувати чемпіонати СРСР. Діапазоном його поїздок на змагання стане маршрут від Ленінграда – до Ташкента. Кваліфікований арбітр залишить після себе добру згадку своїм професійним обслуговуванням змагань. Будуть знати його в Києві, Донецьку, Москві, Єревані, Алма-Аті, Баку та в інших містах країни, де відбувалися всесоюзні зональні першості.

Обслуговував Каган і міжнародні змагання за участю команд Польщі, Румунії, Угорщини тощо.

До речі, син Володимир теж прилучився до гандболу, виступав за провідні черкаські команди, став першорозрядником, завойовував чемпіонські звання.

*Зустріч провідних спортсменів Черкащини 1972 р.
Зліва направо: почесний майстер спорту з фехтування О.Абдулаєв,
заслужений майстер спорту серед веслувальників В.Дрибас,
всесоюзний арбітр з гандболу Л.Каган, олімпійський чемпіон А.Хіміч.*

* * *

... Час незримо спливає. Інколи приходять думки, що пора вже й вгамонитися, відпочити. Але ці слова не для Левка Рафаїловича. Хоч в школі і не працює, але частенько відвідує її, спостерігає уроки фізкультури, консультує молодих колег. Раніше й судив в змаганнях, але зараз й змагань з гандболу немає. Забули цей вид майже в усіх колективах області, а деяка молодь й поняття про нього не має. Інколи збірну України покажуть по телебаченню, та й то – коли виступає вона в чемпіонатах світу.

Левко Рафаїлович став ветераном спорту, йому вручили посвідчення, медаль ветерана. Це звання дає право проходити безкоштовно на всі змагання на території області, але йому й посвідчення пред'являти не треба: його знає весь спортивний світ Черкащини. Таку повагу він заслужив, проводячи змагання в майже кожному райцентрі і місті за понад шістдесят післявоєнних років, пов'язаних зі спортом. Пам'ятають його старожили Умані і Сміли, де Левко Рафаїлович виступав в складі черкаських команд в обласних змаганнях, або згодом приїздив з командами, будучи тренером чи їх представником.

У свій час відомий російський письменник Олексій Толстой з приводу проблеми неможливості жити, відокремившись від радощів і тривог навколишнього світу, писав: „... Що ж таке щастя? Почуття повноти своїх духовних і фізичних сил в їх громадському застосуванні. Щастя особи поза суспільством неможливе”.

Справді, дуже корисно вдуматися в ці прекрасні слова, вони повністю торкаються особи Левка Рафаїловича Кагана – ветерана війни, спорту, праці, а якщо сказати правильніше – Солдата, Учителя, Спортсмена, чудової Особистості.

Беручи приклад з його життя, розумієш, що справжнє щастя приходить тільки до тієї людини, яка плідно працює, користується повагою у людей, несе їм радість дружби зі спортом, стає першим помічником у поліпшенні їх здоров'я, бадьорості, дає силу, насагу, витривалість тощо.

І вже, маючи за плечима досить солідний вік, ветеран Каган продовжує брати активну участь в житті об'єднаної єврейської громади міста.

З 1993 по 1999 роки Левко Рафаїлович її волонтер. Він очолив спортивну частину в громаді, і залюбки проводив заняття в „Групі здоров'я” на базі спортивного залу школи №3, яку відвідувало понад сорок осіб. Ці заняття – емоційні, цікаві, запам'яталися усім.

Як ветерана війни Кагана обрано до складу ради військових ветеранів міської єврейської громади, де він бере активну участь в її роботі.

А коли проводяться вечори відпочинку в Черкаському обласному єврейському благодійному фонду „Хесед Дорот”, Левко Рафаїлович завжди стає кумиром. Адже так вальсувати, або виконувати танго не вміє ніхто з присутніх. Йому завжди вручають нагороди, як кращому танцюристу.

А в День Перемоги усі присутні залюбки слухають його виступи на урочистому засіданні громади.

Левка Рафаїловича можна часто бачити на обласному телебаченні, де він виступає з розповідями про своїх військових побратимів.

Ветерану війни, праці і спорту є про що розповісти...

Наближається знаменна подія в житті Левка Рафаїловича – перше 90-річчя від дня народження. На його адресу прийдуть привітання з багатьох міст колишньої неосяжної країни, ближнього зарубіжжя, з США, Ізраїлю, Німеччини, та інших, де є його випускники, послідовники, які бажатимуть йому довгих років життя, радитимуться з багатьох життєвих питань, ділитимуться успіхами і радощами. Розумію, він їх всіх вислухає, прочитає листівки, завжди дасть пораду, переконає, доведе, якщо потрібно, якусь істину. Така вже у нього вдача і покликання.

Побажаємо ж, шановний Учителю, єдиного: доброго здоров'я, багато років життя на ще довгій життєвій ниві. І як кажуть моряки, сім футів під кілем Вашого життєвого корабля!

Спасибі Вам, дорогий Учителю!

Василь СТРАШЕВИЧ.